

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ*

Πόπη Καλλιγέρη - Βυθούλκα

Κοινωνική Λειτουργός

Το γήρας είναι η κατάσταση της φυσιολογικής φθοράς των σωματικών ή πνευματικών δυνάμεων και τεκμαίρεται με τη συμπλήρωση ενός ορίου ηλικίας ή παραμονής σε συγκεκριμένη παραγωγική διαδικασία. Η συμπλήρωση ορισμένου χρόνου σε συγκεκριμένη παραγωγική διαδικασία θεμελιώνει συχνά συνταξιοδοτικό δικαίωμα που αντιστοιχεί στην κάλυψη του γήρατος.¹

Το πώς αντιμετωπίζεται η διαδικασία της γήρανσης από το άτομο, εξαρτάται από σειρά παραγόντων που επηρεάζουν τη ζωή του από την παιδική ηλικία.²

Ο Freud είπε ότι: “το παιδί είναι ο πατέρας του ενήλικα”. Ο τρόπος που ζήσαμε σαν παιδιά επηρεάζει καθοριστικά τον τρόπο που ζούμε σαν ενήλικες”. Ο τρόπος που μεγάλωσαν οι σημερινοί ηλικιωμένοι επηρεάζει άμεσα τη στάση τους απέναντι στην προάσπιση των δικαιωμάτων τους.

Το ανθρώπινο “δικαίωμα” εκπληρώνει τρεις βασικές λειτουργίες: Τη γνωστική (θα πρέπει ο άνθρωπος να γνωρίζει το δικαίωμά του). Την ψυχοκοινωνική. Θα πρέπει ο άνθρωπος να ενστερνιστεί το δικαίωμά του). Την επικοινωνιακή. (Θα πρέπει να διεκδικήσει το δικαίωμά του).

Ο ενστερνισμός των δικαιωμάτων περνά μέσα από το χτίσιμο της αυτοεκτίμησης. Οι ηλικιωμένοι πολίτες είναι πρόσωπα που βίωσαν την κατασπατάληση των δικαιωμάτων τους σαν παιδιά, σαν έφηβοι, σαν νέοι, σαν ενήλικες.

Η ομάδα των ηλικιωμένων είναι αυτή που παρουσιάζει υψηλά ποσοστά αναλφαριθμητισμού και οικονομικής ανέχειας που φθάνει στα όρια της φτώχειας. Έρευνες αποδεικνύουν ότι οι ηλικιωμένες γυναίκες θυματοποιούνται πιο συχνά από ότι οι άνδρες. Η σημερινή ηλικιωμένη έζησε σε μια κοινωνία με εντονότερες διακρίσεις σε βάρος των γυναικών. Δεν μπορούσε να μορφωθεί, γιατί η μόρφωση ήταν καθαρά ανδρικό δικαίωμα. Δεν μπορούσε να βγει στην παραγωγή παρά μόνο σε καθαρά γυναικεία επαγγέλματα που ταίριαζαν στη φύση της. Ήταν η εποχή κατά την οποία η νομική υπόσταση της γυναίκας ήταν υποδεέστερη αυτής των ανδρών και κοινωνικά βρισκόταν σε απομόνωση. Η ηλικιωμένη γυναίκα είναι από τα πιο ευάλωτα άτομα - μετά ίσως από το παιδί που υφίσταται κακοποίηση.³

Σύμφωνα με τη Charlotte Towle οι ηλικιωμένοι όλο και περισσότερο γίνονται βάρος παρά κεφάλαια για την κοινωνία όπου οι μεταβολές είναι τόσο απότομες ώστε η γνώση και η πείρα του παρελθόντος πολύ

* Εισήγηση στην Ημερίδα “Ανθρώπινα Δικαιώματα και Κοινωνική Εργασία” που οργάνωσε η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΣΚΛΕ, 15 Απριλίου 1994, στην αίθουσα “Γουλιανδρή - Χόρν” στην Πλάκα - Αθήνα.

γρήγορα θεωρούνται ξεπερασμένες και όπου η παραγωγικότητα που προσανατολίζεται προς το παρόν και το μέλλον λογαριάζεται πολύ περισσότερο παρά η ιστορική προοπτική ή η σοφία των αιώνων ή η συναισθηματική συμβολή που μπορούν να προσφέρουν στις σχέσεις τους οι ηλικιωμένοι. Κάθε άτομο έχει δικαίωμα για μια ζωή όπου θα μπορεί να διατηρήσει όση δύναμη και αξιοπρέπεια του απόμεινε από την ωριμότητά του ανεξάρτητα από τις αλλοιώσεις που μπορεί να έκαμε ο καιρός στις πνευματικές και στις σωματικές του δυνάμεις.⁴

Αλλά τι σημαίνει “Γηραιά;” Σημαίνει μια ευαίσθητη ηλικιακή περίοδο. Το κλείσιμο του χρονικού κύκλου της ανθρώπινης οντότητας. Σημαίνει αυξημένες ανθρώπινες ανάγκες. Σημαίνει αυξημένη κοινωνική απαίτηση από πλευράς οικονομικών δυνατοτήτων για την κάλυψη των νέων αναγκών.

Οι ανάγκες του μεγάλου και αυξανόμενου τμήματος του Ελληνικού πληθυσμού όπως προκύπτουν από ξένες και ελληνικές έρευνες και από επιστημονικές μελέτες είναι:

- 1) Εξασφάλιση εισοδήματος που να καλύπτει τις βασικές ανάγκες των ηλικιωμένων.
- 2) Εξασφάλιση αξιοπρεπούς στέγης, ρουχισμού και κατάλληλης τροφής χωρίς “φιλάνθρωπία”.
- 3) Ανάγκη για ανθρώπινες σχέσεις και οικογενειακό περιβάλλον χωρίς το αίσθημα ότι είναι βάρος στους άλλους.
- 4) Ανάγκη παραμονής του ηλικιωμένου στο σπίτι του με βοήθεια κατ’ οίκον υπηρεσιών.
- 5) Ανάγκη για ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περιθαλψη χωρίς ταλαιπωρία και καταρράκωση της υπερηφάνειας των ηλικιωμένων.
- 6) Ανάγκη για απασχόληση όσων το επιθυμούν.
- 7) Ανάγκη προσφοράς και αναγνώρισης της προσφοράς τους.
- 8) Ανάγκη συμμετοχής στις εξελίξεις της ζωής τους και στη λήψη αποφάσεων που τους αφορούν.
- 9) Ανάγκη νομικής εξυπηρέτησης και προστασίας.
- 10) Ανάγκη ενημέρωσης (για θέματα υγείας, για τη διαδικασία της συνταξιοδότησης, για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων κλπ.)
- 11) Ανάγκη για έρευνες, που τα αποτελέσματά τους θα καταλήξουν σε νέο προγραμματισμό και αλλαγές.
- 12) Ανάγκη εκπαίδευσης και ικανοποιητικής αμοιβής του προσωπικού που ασχολείται με τους ηλικιωμένους.⁵

Οι εκπρόσωποι των ηλικιωμένων απ’ όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας συνεληθόντες στο Λουξεμβούργο στις 30 και 31 Μαρτίου 1992, ζήτησαν:

- η κοινωνική διάσταση της Ευρώπης να λαμβάνει πλήρως υπόψη τους ηλικιωμένους.
- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο των Υπουργών και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων να εξαγγείλουν μια ευρωπαϊκή Κοινωνική Χάρτα για τους ηλικιωμένους και, ιδιαίτερα για τους συνταξιούχους.
- οι πρεσβύτεροι να μπορούν να συμβάλουν κανονικά στην κατάρτιση της κοινοτικής πολιτικής για την

προστασία των ηλικιωμένων.

- να λαμβάνεται υπόψη η μεγάλη ποικιλομορφία αυτού του τμήματος του πληθυσμού και οι πολλαπλές κοινωνικές διαστάσεις που καθιστούν αναγκαία τη λήψη κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών μέτρων που να προσανατολίζονται και να προσαρμόζονται στις καταστάσεις αυτές, ιδιαίτερα για την καταπολέμηση της φτώχειας που εξακολουθεί να υπάρχει και των χαμηλών εισοδημάτων, κυρίως, των ηλικιωμένων γυναικών.

- να αποφεύγεται η αποκοπή των ηλικιωμένων από την υπόλοιπη κοινωνία και οι διακρίσεις εις βάρος τους, που φτάνουν μέχρι τον αποκλεισμό τους σε γκέτο. Να ληφθούν δε μέτρα που θα εμποδίσουν τέτοιες τάσεις, στο μέτρο μάλιστα που τα άτομα αυτά γίνονται όλο και πιο προχωρημένης ηλικίας και εκτίθενται ολοένα και περισσότερο στην απομόνωση.

Ζήτησαν για κάθε ηλικιωμένο Ευρωπαίο το δικαίωμα στην αυτονομία, στην ασφάλεια, στην αξιοπρέπεια και στην άσκηση της ανθρώπινης προσωπικότητας και πιο συγκεκριμένα:

- το δικαίωμα για ένα εισόδημα που θα επιτρέπει μια ζωή σύμφωνα με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, δηλαδή μια ευπρεπή σύνταξη, μ' άλλα λόγια δικαίωμα για ένα εγγυημένο κατώτατο εισόδημα.

- το δικαίωμα κάθε ηλικιωμένου να επιλέγει ελεύθερα τον τόπο στον οποίο θα ζει και την υποχρέωση, για την κοινωνία, να εξασφαλίζει την παροχή υπηρεσιών που είναι απαραίτητες για την άσκηση του δικαιώματος αυτού.

- τη δυνατότητα προσφυγής σε κοινοτική κατοικία ποιότητας η οποία θα προστατεύει όσο το δυνατόν καλύτερα τα δικαιώματα των κατοίκων.

- το δικαίωμα στην υγεία και σε μια υποδομή που θα επιτρέπει την πρόσβαση σ' αυτή ή τη διατήρησή της.

- το δικαίωμα για ένα ευπρεπές πλαίσιο ζωής με ορθώς σχεδιασμένη χωροταξία που θα λαμβάνει μέριμνα για την αρμονική ένταξη όλων των ηλικιακών στρωμάτων στην πόλη που θα είναι για όλους.

- το δικαίωμα για ένα περιβάλλον που θα είναι προσαρμοσμένο στις πράξεις της καθημερινής ζωής που θα εξασφαλίζει την ασφάλεια και την ακεραιότητα των ατόμων.

- το δικαίωμα στην ψυχαγωγία, στη μόρφωση και στον πολιτισμό τόσο ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή και διοργάνωση σχετικών δραστηριοτήτων όσο και την ενεργό υποστήριξη των εθελοντικών οργανώσεων των ηλικιωμένων.

- το δικαίωμα για πλήρη και προσιτή ενημέρωση με πλήρη σεβασμό του ατόμου.

- το δικαίωμα για υπεύθυνη συμμετοχή στα κοινά και στις αποφάσεις, μέσω της αποτελεσματικής εκπροσώπησης στους αρμόδιους φορείς.

Όσον αφορά τους εξαρτώμενους ηλικιωμένους, ζήτησαν να θεσπιστούν οι θεμελιώδεις κανόνες που θα εξασφαλίζουν τα δικαιώματά τους στο σεβασμό, την ευπρέπεια, στη βοήθεια για την ανάπτυξή τους και στη διατήρηση της αξιοπρέπειάς τους.⁶

Ασφαλώς ένα κομμάτι χαρτί με τα δικαιώματα των ηλικιωμένων δεν θα εξαλήψει τις προκαταλήψεις και

τους φόβους της ανθρώπινης κοινωνίας. Μπορεί όμως να συντελέσει στην υπέρβαση των συγκρούσεων που δημιουργούν οι κοινωνικές ανισότητες και οι ανθρώπινες αντιθέσεις.

Σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά αναγνωρίζεται η αξία του ανθρώπου, η ανάγκη να κατακτήσει ο άνθρωπος τα δικαιώματά του και να απελευθερωθεί από κάθε είδους καταπίεση: Πολιτική, οικονομική, πνευματική.

Η Ευρώπη γερνάει. Τη στιγμή αυτή η πλειοψηφία των ατόμων με ειδικές ανάγκες είναι πάνω από 60 χρονών. Οι άνθρωποι ζουν περισσότερο. Ο συνολικός αριθμός ηλικιωμένων ατόμων αυξάνεται. Αυτό σημαίνει ότι το ποσοστό εκείνων που είναι και ηλικιωμένοι και άτομα με ειδικές ανάγκες αυξάνεται επίσης. Η Eurolink Age ένα από τα κορυφαία ευρωπαϊκά δίκτυα που προωθούν τη σωστή πολιτική και πρακτική όσον αφορά θέματα γήρανσης και ηλικιωμένων ατόμων πιστεύει ότι στόχος της κάθε πολιτικής θα πρέπει να είναι η διασφάλιση και η διατήρηση μιας καλής ποιότητας ζωής για τα άτομα αυτά και η προσπάθεια για τη βελτίωσή της. Αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει: αυτονομία, ένταξη, σεβασμό, ιδιοκτησία, κοινωνική συμμετοχή και επικοινωνία, δραστηριότητα και κινητικότητα, ιδιωτική ζωή και ηρεμία. Η ισότητα ευκαιριών για μια ολοκληρωμένη και δραστήρια ζωή είναι το θέμα-κλειδί⁷

Μετά από πρόσκληση του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ 536 ηλικιωμένοι από 12 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής ένωσης συγκεντρώθηκαν από τις 22 έως τις 24 Νοεμβρίου 1993 στο Λουξεμβούργο για να συγκροτήσουν το πρώτο ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ελλάδα εκπροσωπήθηκε από είκοσι τέσσερις ηλικιωμένους όσοι και οι Ευρωβουλευτές. Στόχος του Κοινοβουλίου των ηλικιωμένων είναι να αναδείξουν οι ίδιοι τα προβλήματά τους και να υποβάλλουν τις προτάσεις τους στο ευρωκοινοβούλιο. Οι αντιπρόσωποι των κρατών μελών είχαν προετοιμαστεί και μοιράστηκαν σε τέσσερις κύριες ομάδες εργασίας με θέματα: Τα εισοδήματα, την αυτονομία, την αγορά εργασίας, την ένταξη και συμμετοχή.⁸

Οι κοινωνικοί λειτουργοί μέσα στην καθημερινότητα όπου ζούμε την παραβίαση των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων καλούμεθα συνήγοροι υπεράσπισής των. Καλούμεθα να υπερασπιστούμε τα δικαιώματά τους και να τους βοηθήσουμε να μάθουν πώς να εκφράζουν τα δικαιώματά τους τροφοδοτώντας τους με βαθιές ανάσες ανθρώπινου σεβασμού και ελευθερίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, σε μια κοινωνία που όλες οι ηλικίες ζουν μαζί και μοιράζονται τα προβλήματά τους.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

1. Χτούρης Σωτήρης, Χτούρης Γιάννης, Αμίσης Γαβριήλ, Γράβαρης Διονύσης: "Θεσμοί και Ρυθμίσεις της Κοινωνικής Πολιτικής", ΠΡΑΞΙΣ, σελ. 158 Αθήνα 1994.
2. Γαλάνης Ν. Γιώργος: "Η εγκληματικότητα της προχωρημένης ηλικίας" ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, Τεύχος 20, σελ. 213, Αθήνα 1990.
3. Τεπέρογλου Αφροδίτη: "Η βία στις γυναίκες της τρίτης ηλικίας". Εισήγηση στα πλαίσια της ημερίδας: "Η βία κατά των γυναικών". Αθήνα 27-3-92.
4. TOWLE CHARLOTTE: "Κοινές ανθρώπινες ανάγκες" Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής, Αθήνα 1976.

5. Εμκε-Πουλοπούλου Ήρα: “Δημογραφική γήρανση και το εισόδημα των ηλικιωμένων στην Ελλάδα” ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, Τεύχος 24ο, Αθήνα 1991.
6. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΧΑΡΤΑ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ. Λουξεμβούργο, 30 και 31 Μαρτίου 1992.
7. Eurolink Age “Ανικανότητα και Γήρανση μια νέα προτεραιότητα για την Ευρώπη” HELIOSCOPE Αρ. 1 1994 σελ. 15.
8. Εφημερίδα “ΤΑ ΝΕΑ” 27-11-93.

Βιβλιογραφία

- Αμίσης Ν. Γαβριήλ: “Ο Ρόλος και η Λειτουργία των Συνταξιοδοτικών παροχών στα πλαίσια του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης” ΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑ Τόμος 2, Τεύχος 3, 1993 σελ. 29-55.
- Βάγια Χριστίνα, Κρεμαλής Κων/νος. “Ανθρώπινα και Κοινωνικά Δικαιώματα των Ηλικιωμένων. Κίνδυνοι παραβίασης και προστασία”. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, Τεύχος 24, Αθήνα 1991.
- Καλλιγέρη-Βυθούλκα Πόπη: “Κοινωνική Εργασία με Ηλικιωμένους στην Κοινωνική Ασφάλεια”. ΕΚΛΟΓΗ, Τεύχος 1/1994.
- Κυριόπουλλος Γ., Γεωργούση Ε., Σκουτέλης Γ.: “Υγεία και Κοινωνική προστασία στην Τρίτη Ηλικία” Κέντρο Κοινωνικών Επιστημών της Υγείας. Αθήνα 1993.
- Μεσθενέου Λιζ - Τριανταφύλλου Τζούντιθ “Ποιος φροντίζει” Εξάντας Αθήνα 1993.
- Παπαδημητρίου Βιβή “Μαζί με τους ηλικιωμένους” Αθήνα.
- Σπινέλλη Δ. Καλλιόπη: “Προσβολές και Προστασία της Τρίτης Ηλικίας”. ΠΟΙΝΙΚΑ Νο34, Αθήνα - Κομοτηνή 1991.
- Τεπέρογλου Αφροδίτη: “Παραμέληση - Κακοποίηση ηλικιωμένων γυναικών”. ΕΚΛΟΓΗ, Τεύχος 96, 1/1993.
- Towle Charlotte: “Κοινές ανθρώπινες ανάγκες” Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής, Αθήνα 1976.